

Талалай В. Р.,

студентка II курсу магістратури

*Навчально-наукового інституту філології та журналістики
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

ОНІМНА ЛЕКСИКА У ТВОРІ В. ШКЛЯРА «КЛЮЧ»: СЕМАНТИЧНА ТИПОЛОГІЯ

Власні назви віддавна привертала увагу науковців, від істориків та етнографів, до біологів та географів. Однак першочергово відповідальність ретельного дослідження власних назв припадає на лінгвістів, адже кожне найменування, незалежно від того, об'єкт живої чи неживої природи досліджується, – це слово, що є елементом системи мови, слово, утворене за законами мови, що живе за певними правилами й традиціями та безпосередньо вживається в мові. Процес найменування індивідуальних предметів і явищ, лінгвістично й семантично влучний переклад, транслітерація власних назв та багато інших питань залишаються **актуальними** дотепер. Зокрема наше дослідження присвячене семантичній типології власних назв у романі В. Шкляра «Ключ», що сприяє ґрунтовному вивченню мови літературного твору й аналізу онімної лексики як складової національної мови.

Мета роботи полягає у всебічному вивченні семантичних особливостей онімної лексики у творі Василя Шкляра «Ключ», виявлення теоретичних й емпіричних наслідків його апробації.

Мета роботи передбачає розв'язання таких **завдань**: 1) схарактеризувати онімний простір як розділ мовознавства; 2) визначити основні принципи класифікації власних назв; 3) дослідити семантичну типологію онімів у романі В. Шкляра «Ключ».

У кожній мові кількість онімів значно більша, ніж кількість загальних назв, або апелятивів. У словниках розвинених літературних мов налічуються тисячі слів, і це без врахування власних назв, у той час як підрахунки онімів ідуть у мільйонних еквівалентах. До прикладу, кожен житель України має ім'я, прізвище, по батькові, а інколи має ще псевдонім чи прізвисько. Утім необхідно розуміти, що основну частину онімів більшість носіїв мови не знають, чого не можна сказати про загальні назви. Однак не для всіх одиничних предметів потрібна наявність власних назв. Оніми вживають лише в тих випадках, коли необхідно розрізнити людей, продукти їхньої діяльності чи території, де ці люди проживають тощо. Власні назви покликані конкретизувати

повідомлення та надати йому елемент визначеності, індивідуальності та локалізації дії.

Під онімною лексикою ми розуміємо особливий розділ лінгвістики, присвячений вивченню власних назв. Це наука, що займається дослідженням та класифікацією онімів, історією їх виникнення та розвитку, вивченням їхніх значень. Насамперед для чіткого розуміння необхідно розділяти поняття загальний іменник та власна назва. Загальні іменники позначають сукупність певних схожих предметів. У процесі мовотворення їх можна віднести як до якогось одного предмета з певного переліку, так і до всіх предметів з цієї сукупності як визначення певних конкретних категорій. Але найчастіше виникає необхідність виділення якогось конкретного предмета з-поміж сукупності схожих предметів, незалежно від ситуацій спілкування між людьми й без прив'язки до уточнювальних ознак. Саме в таких випадках найзручніше надати такому предмету окрему назву або ім'я, яке буде відносно унікальним і яким не можна буде назвати інші схожі предмети.

Спіраючись на праці українських та зарубіжних науковців, ми структурували онімний простір у творі В. Шкляра «Ключ» у такий спосіб: антропоніми, топоніми, міфоніми, теоніми, хремотоніми, ергоніми, зооніми, астроніми.

Одним із найбільших підрозділів ономастики, використаних автором, є антропоніміка. Антропоніміка (від давньогр. *ἄνθρωπος* – людина) – це розділ, що вивчає антропоніми або імена людей, їхні прізвища, прізвиська, по батькові та псевдоніми, а також їхнє походження та закономірності функціонування у мовленні. Зокрема в романі В. Шкляра «Ключ» можна виділити такі антропоніми: *Айвазовський, Андрій Крайній, баба Надя, Жан Поль Сартр, Івга, Кімі, Клінтон* та ін., напр., *"І не Айвазовського, – скептично глянув на мене Чоломбисько"* [6, с. 87]; *"— чого ж не піти, якщо його любий друг Андрій Крайній трошки посидить біля телефону"* [6, с. 22].

Географічні назви, їхнє смислове наповнення та походження, стан і розвиток, графічне та фонетичне відображення вивчає топоніміка (від давньогрецьк. *τόπος* – місце). Під географічними назвами варто розуміти означення фіксованих місць на поверхні Землі. Наприклад, В. Шкляр використовує досить різноманітний топонімічний простір: *м. Київ, м. Брюссель, вул. Прорізна, вул. Руставелі, Андріївський узвіз*. напр., *"...Найкраще капезе у Києві, запевняв він, бо недалеко від вокзалу і поруч метро"* [6, с. 14]; *"Я не бачив таких мотелів ні в Цюриху, ні в Брюсселі..."*[6, с. 108]; *"Того ж вечора "ТСН" передала, що на Прорізній з вогнепальної зброї убито бізнесмена"* [6, с. 36].

До назв вигаданих предметів та об'єктів, що створені фантазією людей, належать насамперед міфоніми. Це позначення людини, тварини, рослини, народу, географічного чи космографічного об'єкта або різних предметів, яких ніколи не було в реальному житті. Варто зазначити, що міфоніми за своїм функціоналом, зокрема, номінація та диференціація, перетинаються та тяжіють до антропонімів, але денотація цих власних назв локалізується в різних вимірах, антропоніми – у реальному, міфоніми – у вигаданому [5, с. 37]. Наприклад, *Гарпія*, *Бахус*, *Аріадна*. Відповідно, не затихає дискусія щодо чіткого розуміння та розмежування реального світу та вигаданого (віртуального). Основним критерієм є вигадка або невідповідність актуальній дійсності. Хоча в цю парадигму розмежування не завжди вписується такий різновид міфонімів, як теоніми – власне ім'я Богів в будь-яких релігіях, які для релігійної спільноти не належать до вигаданого, а є реальними поняттями – *Феміда*, *Діоніс* та ін. напр., *"Ще убогіша бокова кімната, де проводять свої наради слуги Феміди..."* [6, с. 5]; *"Не забувай, що я врятувала тебе від Мінотавра, а ти покинув мене Діонісові"* [6, с. 80].

Власні найменування предметів матеріальної культури та предметів побуту вивчає хрематоніміка. До прикладу, *гросбух «Шляхи свободи», сигарети «Мальборо», пістолет марки «Макаров», орден «Червоної зірки»* та ін. напр., *"...Автор неперевершеного гросбуху «Шляхи свободи»..."* [6, с. 6]; *"Боже, як швидко згоряє це «Мальборо», краще б я перейшов на «Приму»* [6, с. 113]; *"...Два пістолети марки «Макаров», один «Беретта»..."* [6, с. 251]; *"...Досі не повісив йому на груди орден «Червоної зірки»"* [6, с. 232].

Наступним підрозділом варто виділити ергоніми – найменування установ, підприємств, товариств, транспортних засобів. У романі В. Шкляра «Ключ» можна відстежити велику кількість ергонімів: *Верховна Рада, Генеральна Асамблея ООН, Запорожець, кав'ярня "Трое поросят", Форд* та ін. напр., *"...мій друг Ігорко Парламентович засідав у Верховній Раді..."* [6, с. 159]; *"— Атож, до Америки. На Генеральну Асамблею ООН"* [6, с. 11].

Виділяють ще кілька семантичних підрозділів онімної лексики, які не настільки широко використані в романі В. Шкляра «Ключ», однак вони є, зокрема зооніміка (від давньогр. Ζῷον – тварина), цей підрозділ описує назви та прізвиська диких чи домашніх тварин. При цьому імена нерідко бувають як традиційні, так і нетрадиційні. Фітонім – народне найменування рослин; анемонім – власна назва стихійних лих, вітрів та сезонів; космоніми, астроніми, астротопоніми – визначення частин небосхилу і небесних тіл, зони космічного простору, небесні тіла та їхні частини, назви яких є загальноприйнятими. Однак на всі

з перерахованих груп представлені в аналізованому романі, або якщо й представлені, то з іншим значеннєвим відтінком. До прикладу онім *Сатурн* швидше вжито в значенні планети як складової астрології, а не астрономії, напр., "...Наді мною висить фатальний *Сатурн*..." [6, с. 28].

Отже, ономастика – це наука, що досліджує та класифікує оніми, всебічно розглядає їхню історію виникнення, розвиток у часі, вивчає їхні значення. Аналізуючи основні принципи класифікації власних назв, ми дійшли висновку, що наукова література репрезентує різні позиції науковців щодо класифікації онімів, однак загальноприйнятою вважається класифікація назв за об'єктами, які вони позначають. У роботі ми дослідили та схарактеризували семантичну типологію онімів у романі В. Шкляра «Ключ». Зокрема, автор використовує різноманітний онімний простір, що сприяє всебічному вивченню мови літературного твору, допомагає визначити мотиви номінації, виявити функції онімів у художньому мовленні.

Список використаних джерел:

1. Дергач Д. В. Тенденції дослідження власних назв: від традиції до сучасності. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. Київ, 2008. Вип. 16. С. 100–107.
2. Зубко А. Українська ономастика: здобутки та проблеми. *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики*. 2007. № 15. С. 262–281.
3. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства : підручник. Київ : 2006. 336 с.
4. Карпенко Ю.О. Проблематика когнітивної ономастики. Одеса : 2006. 377 с.
5. Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей. Київ, 1986, 334 с.
6. Шкляр В. Ключ 2-ге вид. Харків: «Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2013. 229 с.